

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ГУМАННИХ СТОСУНКІВ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ В ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Канарова О. В.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Щігрова А. М.

студентка II курсу магістратури спеціальності «Дошкільна освіта»
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

На фоні суспільно-економічних перетворень, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, яскраво висвітлюються проблеми у моральному вихованні підростаючого покоління.

Від аморальності в суспільстві потерпають усі. Формування морального обличчя нації – це невідкладна національно-гуманітарна проблема, яка потребує об'єднання зусиль науковців, педагогів-практиків, батьків, державних структур та громадських об'єднань.

Моральність нації – основа духовної стійкості та спадкоємності її історичного буття. Різке прискорення темпів розвитку цивілізації на початку третього тисячоліття потребує пошуку таких нових методів і форм формування моральної свідомості дитини, які б повною мірою враховували турботи й запити нашого сучасника, відповідали його духовним можливостям і сподіванням.

Традиції морального виховання на засадах гуманізму здавна відомі українській педагогіці. Їх витоки – в давньоруських літописах Київської Русі та

Галицько-Волинського князівства, у філософсько-педагогічних концепціях Г. Сковороди, в кращих працях Г. Ващенко, І. Вишенського, Б. Грінченка, М. Костомарова, А. Макаренка, М. Максимовича, П. Могили, І. Огієнка, О. Потебні, Ф. Прокоповича, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Т. Шевченка та ін. Фундаментальні ідеї морального розвитку особистості висувалися Л. Виготським, А. Макаренко, Ж. Піаже, Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинським.

Важливий вклад у розвиток теоретичних і прикладних проблем формування моральної свідомості, зокрема її ціннісної, емоційної сфер, внесли праці Л. Артемової, І. Беха, Л. Божович, М. Боришевського, О. Кононко, Н. Монахова, Л. Рувинського, О. Сухомлинської та ін.

Безперечно, найвищою цінністю на землі є не просто розумна, а в першу чергу вихована людина. Саме тому одним із найголовніших людинотворчих засад є формування моральних цінностей.

Гуманність – моральна норма людського суспільства, яка поєднує у собі вимогу поваги й любові до людини, взаємодопомоги і взаємопідтримки в колективній діяльності, повсякденному спілкуванні, в усьому укладі життя. Гуманні почуття і власне емоції як форма їх вираження виступають свого роду психологічним механізмом, за допомогою якого особистість поступово починає сприймати вимоги суспільства як свої власні.

Унікальність дошкільного періоду порівняно з подальшими віковими етапами становлення особистості полягає в тому, що він створює основи саме загального розвитку дитини. У цей період формуються не лише ті якості, що взагалі характеризують поведінку дитини, її ставлення до довкілля, а й такі, що проєктуються на майбутнє [3, с. 8].

Особливо велике значення має питання формування гуманних стосунків у дітей старшого дошкільного віку. Шести-семирічний вік є важливим етапом у житті дитини, бо вона готується до вступу в школу. В цей час у психічному розвитку дітей відбуваються великі зрушення, зокрема, в усвідомленні ними людських взаємин, розширюється сфера спілкування з дорослими і дітьми, формується вміння оцінювати свої вчинки [6, с. 10].

Гуманні почуття шестирічної дитини можуть виявлятися в інтересі до життя іншої людини, у співчутті до її потреб, у захисті скривдженого від кривдника, в умінні поступатися своїми інтересами на користь іншого. У

спілкуванні з дорослими, завдяки соціальному оточенню й навчанню формується особистість, здатна відчувати й емоційно виявляти свої почуття. Однак у більшості дітей безпосередні емоції легко витісняють знання про правильне й неправильне, про потрібне й заборонене [4, с. 9].

Український філософ Г. Сковорода вважав, що формування моральної свідомості індивіда – найважливіше завдання всіх і кожного. Найкраща людська риса на думку філософа – доброта, а її вияв – добродійність. Добро властиве кожному від природи і є найдоступнішим, як вода і повітря. Г. Сковорода мріяв про вільну духовну людину, в якій гармонійно поєднано матеріальне і духовне, яка живе в гармонії з природою, власною совістю і Богом. Він створив етичний ідеал гуманної, вільної, незалежної людини з високим почуттям обов'язку, котра володіє скарбом “спокою нерушеного”, “здоров'я міцного”, “серцем незламним”, “зрівноваженим духом”, “мудрою розсудливістю”, “веселістю ясною”, “дружбою, що цінніша за все” [1, с. 6].

Велику увагу розробці питань морального виховання приділяв А. Маркаренко. Педагог, письменник, він створив наукову методику виховної роботи з дитячим колективом. Вчаси найбільш важких випробувань він вірив в торжество ідей гуманізму, мужньо взявши на себе відповідальність за виховання нової людини. Він наголошував, що “виховання – процес соціальний в найбільш повному змісті.

Зі всім світом навколишньої дійсності дитина входить в безмежну кількість відносин, кожне з яких розвивається, переплітаючись з іншими відносинами, ускладнюється фізичним і моральним зростанням самої дитини” [5, с. 9].

Формування гуманних стосунків починається з контактів дитини із іншими людьми – дорослими, однолітками, молодшими дітьми. У спільній діяльності і спілкуванні, якщо вони правильно побудовані, виникає спільність емоційних переживань, з’являється можливість збагачення почуттями іншого [2, с. 4].

В дошкільному віці закладаються основи соціальної компетентності дитини: вміння орієнтуватися у світі людей (рідні, близькі, знайомі, незнайомі люди, люди різної статі, віку, роду занять та ін.), здатність розуміти іншого, його потреби, особливості поведінки, вміння поважати людей, допомагати їм, турбуватися про них, обирати відповідні ситуації спілкування та спільної діяльності.

Гуманізм педагогічного процесу заснований передусім на принципі гуманістичної спрямованості, поваги до виняткової своєрідності кожної дитини та її сім’ї, толерантного відношення до культурної самобутності, ціннісних, світоглядних, фізичних, освітніх та інших відмінностей. Додержання даного принципу сприяє збереженню та підтримці особливостей індивідуальної та сімейної культури, носієм якої є дошкільник.

К. Крутий розглядає принцип гуманізації як принцип соціального захис-

ту підростаючої людини, як принцип «олюднення» взаємовідносин дитини з ровесниками, дорослими, іншими словами, коли педагогічний процес будується на визнанні своєрідності, унікальності, особливої ролі дошкільного дитинства у становленні особистості.

Отже, суть принципу гуманістичної спрямованості полягає в переорієнтації стилю взаємодії вихователя з дошкільниками від суб’єкт-об’єктних відносин до суб’єкт-суб’єктних і перебудові фронтально-дисциплінарної освітньої моделі в індивідуально-центровану.

Взаємодія педагога і дитини гуманістичного спрямування ґрунтується на принципах позитивної мотивації, сприятливого емоційного клімату, атмосфері довіри і доброзичливості, які регулюють, перш за все, комунікативний бік навчально-виховного процесу, характер взаємин в системі педагог – предметна діяльність – дитина, потребують ділової співпраці та співтворчості педагога і дитини.

Спрямованість педагогічного процесу на формування гуманних почуттів і відносин сприяє поступовому усвідомленню дитиною особистісної значущості вчинків, відповідних моральним нормам, а мотивом, спонукаючим до них, стає прагнення виявити до однолітка, що відчуває емоційний дискомфорт, співчуття, чуйність, доброзичливість.

Отже, сучасний підхід до формування гуманних стосунків повинен полягати в можливості цілісного розвитку дитини у світі людей та відповідати

сучасній меті виховання – створенню сприятливих умов для розвитку особистості дитини, для її самореалізації.

Список використаних джерел

1. Берека В. Є. Вітчизняні гуманістичні джерела морального виховання / В. Є. Берека // Дошкільна освіта. / В. Є. Берека – 2004. – № 5. – С. 4-7.
2. Воспитание гуманных чувств у детей / Под ред. Л. Н. Прокопиенко, В. К. Котырло. – К.: Рад. шк., 1987. – 174с.

3. Кононко О. Душевність, людяність, щирість / О. Кононко // Дошкільне виховання. – 1996. – № 4. – С. 8-9.
4. Лаврентьева Г. П. Культура общения дошкольников / Г. П. Лаврентьева. – К.: Рад. шк., 1988. – 128 с.
5. Макаренко А. С. Книга для родителей / А. С. Макаренко. – М.: Педагогика, 1988. – 301 с.
6. Островская Л. Ф. Беседы с родителями о нравственном воспитании дошкольника / Л. Ф. Островская. – М.: Просвещение. – 1987. – 93 с.